

Fot. 4. Mace borowiackie [4]

Kiszczok to popularna zupa gotowana po świniobiciu. To tłusty wywar – pozostałość po gotowaniu świńskich podrobów, zakwaszony zakwasem na żur i doprawiony śmietaną, podawany z ziemniakami w mundurkach. Niekiedy dodawano też przesmażoną cebulkę i skwarki, przyprawiano majerankiem, solą, pieprzem i zielem angielskim. Kiszczok jest ważnym elementem kujawskiej tradycji kulinarnej. Od 2013 roku znajduje się na Liście Produktów Tradycyjnych [2].

Kolejnym daniem tradycyjnym, wpisanym na tę listę w 2015 roku, jest prażucha. To gęsta masa ziemniaczana z dodatkami na wierzchu, tj. gęstą śmietaną, plastrami boczku, podsmażaną cebulą. Potrawa ma swoisty smak, zbliżony do smaku gotowanych ziemniaków, lecz wzbogacony dzięki użytym dodatkom. Szczególnie wskazanym dodatkiem jest podsmażany wędzony boczek [6, 8]. Poliwna natomiast to zupa przygotowana na bazie serwatki lub maślanki, z mąką pszenną oraz ryżem. Dawniej poliwna często przygotowywana była na śniadanie, jako alternatywa dla żuru lub w dni, w których przestrzegano postu. Obecnie stała się zupą codzienną [13].

Podsumowując należy stwierdzić, że spożywanymi często i okazjonalnie wśród tradycyjnych produktów mlecznych i miódów były: gzik, miody z rejonu Dolnej Wisły i ser smażony z kminkiem. Spośród tradycyjnych produktów mięsnych najczęściej i okazjonalnie konsumowane były: biała kielbasa w słoiku, świąteczna szynka kujawska z kością i półgęsek. Wśród tradycyjnych gotowych dań i potraw z udziałem produktów zwierzęcych największą popularnością cieszyły się zupy, takie jak: żur

stosowano dużą ilość ziemniaków oraz bułek namoczonych w mleku. Obecnie wykorzystuje się niemal samo mięso oraz gotowane na twardo jaja i przyprawy. W zależności od regionu, w którym potrawa jest przygotowywana używa się różnych przypraw, w woj. kujawsko-pomorskim zazwyczaj jest to majeranek [15].

kujawski, czarnina kujawska i szczawiówka. Wiedza dotycząca tradycyjnych produktów woj. kujawsko-pomorskiego, w tym wyrobów zwierzęcych, oraz częstość ich spożywania przez badanych studentów były niewielkie. Dlatego też wskazana jest dalsza działalność edukacyjna związana z rozpowszechnieniem wiedzy w tym zakresie, np. poprzez promocje i reklamę żywności tradycyjnej.

Literatura: 1. Bernacka H., Chwalna A., Peter E., Mistrzak M., 2012 – Przydatność technologiczna mleka koziego i owczego do produkcji serów. Mat. II Konferencji Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Rolnictwa, Koło SITR przy UTP w Bydgoszczy pt. „Zastosowanie współczesnych osiągnięć naukowych w praktyce rolniczej”, Duszniki Zdrój, 7-10 czerwca, 23. 2. Błaszczyńska B., 2001 – Wyżerka jak u babci, czyli specjały kuchni kujawsko-pomorskiej. ODR w Minikowie, Bydgoszcz. 3. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, 2004 – Produkty tradycyjne i regionalne, Warszawa. 4. <http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zynnosci/Produkty-regionalne-i-tradycyjne/Lista-produktow-tradycyjnych>. 5. https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Kujawsko-pomorskie_krainy_hist-etn.PNG. 6. <http://www.produkty-regionalne.pl/download/biuletyn.pdf>. 7. Kalinowska D., 2002 – Tradycyjne pożywienie ludowe na Kujawach. Dobrzyńsko-Kujawskie Towarzystwo Kulturalne we Włocławku, Włocławek. 8. Kalinowska D., 2014 – Gzik, Żur i Prażucha. Tradycje kuchni kujawskiej. Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej, Włocławek. 9. Kowalska-Lewicka A., 1973 – Pożywienie ludności wiejskiej. Muzeum Etnograficzne, Kraków. 10. Kudeł R., 2013 – Kozi ser z Mikanowa na liście produktów tworzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (włocławek.naszemiasto.pl 04.08.2013). 11. Migdał W., 2015 – Sterowanie jakością produktów pochodzenia zwierzęcego. Przegl. Hod. 5, 1-8. 12. Polakiewicz M., 1980 – Tradycyjne pożywienie ludowe w północnej Polsce. Muzeum Etnograficzne, Toruń. 13. Przybylak Z., 2005 – Tradycyjna kuchnia pomorsko-wielkopolska. Wyd. Zysk i S-ka, Poznań. 14. Rozporządzenie Rady Wspólnoty Europejskiej z dnia 20.03.2006 r. w sprawie produktów rolnych i środków spożywczych będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami (Dz.U. UE L 93). 15. Szelągowska G., 2011 – Kuchnia z rodowodem. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń. 16. Szelągowska G., 2015 – Kuchnia z rodowodem. Potrawy i produkty tradycyjne województwa kujawsko-pomorskiego. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń. 17. Szelągowska G., Nowosad W., 2006 – Święta Pszczola, rzecz o pszczelarzu. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń. 18. Ustawa z dnia 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. nr 171, poz. 1225).

Próba praktycznego odniesienia się do ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych

Marian Brzozowski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Od roku 2015 funkcjonuje nowa ustawa regulująca zasady i warunki ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych i edukacyjnych. Jest ona efektem wdrożenia w Polsce

Dyrektywy Parlamentu Europejskiego nr 2010/63/UE z dnia 22 września 2010 r. w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych. Ponieważ w wielu miejscach ustawa odnosi się bezpośrednio do regulacji zawartych w dyrektywie, w celu właściwego zrozumienia i implementacji zawartych w niej regulacji, obydwa te dokumenty należy analizować łącznie.

Przepisy Ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. poz. 266, 2015) zostały pogrupowane w rozdziały, odnoszące się do wszystkich aspektów dotyczących ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych i edukacyjnych, i można w nich wydzielić kilka zagadnień, najważniejszych z punktu widzenia działalności uczelni wyższej o profilu przyrodniczo-rolniczym.

Zwierzęta wykorzystywane do celów naukowych lub dydaktycznych

Ustawa przede wszystkim definiuje grupy zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, klasyfikując je w trzech grupach, według poniższych kryteriów:

– **zwierzęta laboratoryjne** to zwierzęta hodowane wyłącznie do celów określonych w art. 3 lub których tkanki lub narządy są przeznaczone do wykorzystania w takich celach. Ustawa

wymienia gatunki zwierząt użytkowanych jako laboratoryjne. W tej grupie są króliki, nie ma natomiast szynszyli;

– **zwierzęta gospodarskie** to zwierzęta w rozumieniu ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, przy czym dyrektywa UE określa, że zwierzęta gospodarskie podczas badań w dziedzinie rolnictwa powinny być trzymane w warunkach podobnych do warunków, w jakich są trzymane komercyjne zwierzęta gospodarskie, zgodnie z normami ustalonymi w dyrektywach 98/58/WE, 91/629/EWG i 91/630/EWG;

– **zwierzęta dzikie** to zwierzęta wolno żyjące (dzikie) w rozumieniu ustawy o ochronie zwierząt, przy czym dyrektywa UE stwierdza, że w procedurach nie wykorzystuje się zwierząt dzikich oraz że właściwe organy mogą ustanawiać odstępstwa od tej reguły na podstawie uzasadnienia naukowego potwierdzającego, że celu procedury nie można uzyskać z wykorzystaniem zwierzęcia hodowanego w celu wykorzystania w procedurach. Ponadto ustawa uściśla, że pozyskiwania zwierząt dzikich dokonują właściwe osoby przy pomocy metod niepowodujących u zwierząt możliwego do uniknięcia bólu, cierpienia, dystresu lub trwałego uszkodzenia. Wszystkie zwierzęta, u których w trakcie pozyskiwania lub po jego zakończeniu stwierdzono zranienie lub zły stan zdrowotny, są poddawane badaniu przez lekarza weterynarii lub inną właściwą osobę, a następnie odpowiednim procedurom minimalizującym cierpienie zwierząt. Właściwe organy mogą wyrazić zgodę na odstępstwa od wymogu podjęcia działań minimalizujących cierpienie zwierzęcia, jeżeli jest to uzasadnione naukowo.

Formalne zasady wykorzystywania zwierząt do celów naukowych i edukacyjnych oraz określenie celowości tych działań

Kolejne ważne zagadnienia omówione w ustawie to definicja procedury oraz określenie celowości stosowania procedury.

Procedura to każda forma wykorzystania zwierząt do celów określonych w art. 3 ustawy, która może spowodować u zwierzęcia ból, cierpienie, dystres lub trwałe uszkodzenie organizmu, w stopniu równym ukłuciu igłą lub intensywniejszym, a także czynności mające na celu lub mogące spowodować urodzenie się lub wylęg zwierzęcia albo powstanie i utrzymanie genetycznie zmodyfikowanej linii zwierząt w warunkach bólu, cierpienia, dystresu lub trwałego uszkodzenia organizmu, w stopniu równym ukłuciu igłą lub intensywniejszym; nie jest procedurą uśmiercenie zwierzęcia wyłącznie po to, aby wykorzystać jego narządy lub tkanki do celów określonych w art. 3.

Procedury, ze względu na ich dotkliwość przejawiającą się w intensywności bólu, cierpienia, dystresu lub trwałego uszkodzenia organizmu, na które może być narażone zwierzę podczas ich wykonywania, kwalifikuje się do następujących kategorii (kategorii dotkliwości według załącznika VIII do Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE z dnia 22.09.2010):

1) terminalne – bez odzyskania przytomności przez zwierzę; procedury wykonywane całkowicie w znieczuleniu ogólnym, po których zwierzę nie odzyskuje przytomności;

2) łagodne: procedury wykonywane na zwierzętach, w wyniku których zwierzęta mogą doświadczać krótkotrwałego łagodnego bólu, cierpienia lub dystresu, jak również procedury bez istotnego niekorzystnego oddziaływania na dobrostan lub ogólny stan zwierząt;

3) umiarkowane: procedury wykonywane na zwierzętach, w wyniku których zwierzęta mogą doświadczać krótkotrwałego umiarkowanego bólu, cierpienia lub dystresu lub długotrwałego łagodnego bólu, cierpienia lub dystresu, jak również procedury, które mogą powodować umiarkowane niekorzystne oddziaływanie na dobrostan lub ogólny stan zwierząt;

4) dotkliwe: procedury wykonywane na zwierzętach, w wyniku których zwierzęta mogą doświadczać dotkliwego bólu, cierpienia lub dystresu lub długotrwałego umiarkowanego bólu, cierpienia lub dystresu, jak również procedury, które mogą powodować dotkliwe niekorzystne oddziaływanie na dobrostan lub ogólny stan zwierząt.

Zgodnie z ustawą, nie wszystkie działania na zwierzętach są kwalifikowane jako procedury. Jako procedury nie są kwalifikowane:

– usługi weterynaryjne w rozumieniu ustawy o zakładach leczniczych dla zwierząt;

– czynności rolnicze, w tym chów lub hodowla zwierząt prowadzonych zgodnie z przepisami o ochronie zwierząt, niemających na celu wykonywania procedur;

– kliniczne badania weterynaryjne prowadzone zgodnie z ustawą Prawo farmaceutyczne;

– czynności wykonywane w celu identyfikacji zwierząt; chwyatanie zwierząt dzikich w celu wykonania pomiarów biometrycznych oraz określenia ich przynależności systematycznej;

– czynności, które zgodnie ze sztuką lekarsko-weterynaryjną nie powodują u zwierzęcia bólu, cierpienia, dystresu lub trwałego uszkodzenia organizmu, w stopniu równym ukłuciu igłą lub intensywniejszym, np. niektóre obserwacje etologiczne.

Na czynności wykonywane na zwierzętach, które nie są czynnościami doświadczalnymi na żywym zwierzęciu w rozumieniu ustawy, nie potrzeba zgody lokalnej komisji etycznej (LKE). LKE nie może też wydać zgody na ich przeprowadzenie, aprobaty ich przeprowadzenia ani oficjalnej opinii o zasadności ich przeprowadzenia, nawet na prośbę użytkownika. Takie dokumenty będą z zasady nieważne.

Z kolei o **celowości procedur** mówi wspomniany kilkakrotnie art. 3 ustawy, który brzmi następująco:

„Art. 3. Procedury wykonuje się wyłącznie w celu:

1) prowadzenia badań:

a) podstawowych w rozumieniu art. 2 pkt. 3 lit. a ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. z 2014 r. poz. 1620),

b) stosowanych w rozumieniu art. 2 pkt. 3 lit. b ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki, w tym badań translacyjnych polegających na przeniesieniu wyników badań przeprowadzonych na zwierzętach do praktyki klinicznej, jeżeli ich celem jest:

– zapobieganie chorobom, diagnozowanie lub leczenie chorób lub dysfunkcji u ludzi, zwierząt lub roślin,

– ocena, wykrywanie, regulacja lub zmiana stanów fizjologicznych ludzi, zwierząt lub roślin,

c) mających na celu zachowanie gatunku,

d) z zakresu medycyny sądowej;

2) zapewnienia dobrostanu zwierząt lub poprawy warunków chowu lub hodowli zwierząt gospodarskich;

3) opracowania i produkcji produktów leczniczych, środków spożywczych w rozumieniu ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. z 2010 r. Nr 136, poz. 914, z późn. zm.), pasz lub innych substancji lub produktów, lub badań ich jakości, skuteczności lub bezpieczeństwa stosowania, przeprowadzanych w celach, o których mowa w pkt 1 lit. b i pkt 2;

4) ochrony środowiska naturalnego w interesie zdrowia lub dobrostanu ludzi i zwierząt;

5) kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego lub szkolenia w celu nabycia lub doskonalenia kompetencji zawodowych.”

Podmioty podlegające przepisom ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych i edukacyjnych i wymagania w stosunku do nich

Ustawa definiuje podmioty, które są zobowiązane do jej przestrzegania w związku z zakresem prowadzenia swojej działalności. Ponadto ustawa precyzuje działania kontrolne zarówno w związku z rozpoczęciem działalności, jak i oceniające przebieg ich realizacji. Ustawa definiuje trzy grupy takich podmiotów, a mianowicie:

– **hodowca** to osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która hoduje zwierzęta w celu wykorzystania ich w procedurach lub aby wykorzystać tkanki lub narządy tych zwierząt do celów określonych w art. 3;

– **dostawca** to osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, niebędąca

hodowcą, która dostarcza zwierzęta w celu wykorzystania ich w procedurach lub aby wykorzystać tkanki lub narządy tych zwierząt do celów określonych w art. 3;

– **użytkownik** to osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która wykorzystuje zwierzęta w procedurach.

Zgodnie z ustawą, „użytkownikiem” w ramach struktury uczelni jest wydział.

Wymagania dotyczące prowadzenia działalności w zakresie wykorzystywania zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych. Kolejne definicje dotyczą warunków utrzymania zwierząt wykorzystywanych w celach naukowych lub edukacyjnych. W tym zakresie mieszczą się zarówno pomieszczenia, w jakich zwierzęta są utrzymywane, jak i wymagania, jakie są stawiane osobom odpowiedzialnym za zwierzęta i bezpośrednio zajmujące się zwierzętami.

Ośrodek, w którym użytkownik utrzymuje zwierzęta musi spełniać następujące wymogi:

1) zapewnia odpowiednie dla danego gatunku zwierząt warunki środowiskowe, w tym możliwość zaspokajania potrzeb fizjologicznych i etologicznych utrzymywanych zwierząt;

2) został wyposażony w urządzenia i sprzęt dostosowane do potrzeb i cech gatunków zwierząt w nim utrzymywanych.

Ośrodek musi ponadto:

1) być dostosowany do rodzaju i liczby wykonywanych procedur;

2) być zaprojektowany i wyposażony tak, aby:

a) zapewnić uzyskiwanie wiarygodnych wyników procedur,

b) przy wykonywaniu procedur ograniczyć do minimum ból, cierpienie, dystres lub możliwość trwałego uszkodzenia organizmu wykorzystywanych zwierząt.

Równocześnie użytkownik jest także obowiązany zapewnić zwierzętom utrzymywanym w ośrodku:

1) opiekę gwarantującą dobrostan i utrzymanie prawidłowego stanu zdrowia, w tym:

a) codzienną kontrolę warunków środowiskowych,

b) niezwłoczne usuwanie nieprawidłowości stwierdzonych w zakresie warunków środowiskowych, dobrostanu i stanu zdrowia;

2) transport w warunkach odpowiednich dla danego gatunku, zgodnie z wymaganiami określonymi w przepisach o ochronie zwierząt i o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt.

Minimalne wymagania, jakie powinien spełniać ośrodek, w zakresie opieki nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku, biorąc pod uwagę potrzeby fizjologiczne i etologiczne gatunków zwierząt utrzymywanych w ośrodku oraz konieczność zapewnienia utrzymywanym w nim zwierzętom dobrostanu i prawidłowego stanu zdrowia, a także właściwych warunków opieki określonych, w drodze rozporządzenia, Minister właściwy do spraw rolnictwa.

Wymagania w stosunku do użytkownika odnośnie kontaktu ze zwierzętami i opieki nad zwierzętami. Na użytkownika spoczywa obowiązek wyznaczenia osób odpowiedzialnych za wszelkie procedury związane z użytkowaniem zwierząt, zarówno jeśli chodzi o bezpośredni kontakt i opiekę nad zwierzętami, jak i o prowadzenie badań i ich nadzorowanie. Poniżej wyszczególniono i zdefiniowano zarówno pełnione przez te osoby funkcje, jak i stawiane w stosunku do nich wymagania.

• Osoba odpowiedzialna w ośrodku za nadzór:

a) nad osobami sprawującymi opiekę nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku,

b) nad dobrostanem zwierząt utrzymywanych w ośrodku;

c) nad zapewnieniem osobom zajmującym się zwierzętami dostępu do informacji dotyczących gatunków zwierząt utrzymywanych w ośrodku;

d) nad organizacją szkoleń dla osób zajmujących się zwierzętami;

powinna spełniać następujące wymagania:

– posiada co najmniej średnie wykształcenie oraz tytuł zawodowy technika lub dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe w zawodach związanych z chowem lub hodowlą zwierząt;

– odbyła szkolenie w zakresie niezbędnym do sprawowania nadzoru nad osobami sprawującymi opiekę nad zwierzętami;

– ma co najmniej 2-letni staż pracy na stanowisku związanym ze sprawowaniem opieki nad zwierzętami.

• Osoba sprawująca opiekę nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku:

– ma wykształcenie co najmniej zasadnicze zawodowe lub średnie;

– odbyła szkolenie w zakresie opieki nad zwierzętami przeznaczonymi do wykorzystania lub wykorzystywanymi w procedurach;

– odbyła 3-miesięczną praktykę w zakresie opieki nad zwierzętami przeznaczonymi do wykorzystania lub wykorzystywanymi w procedurach, pod nadzorem lekarza weterynarii lub osoby wskazanej przez hodowcę, dostawcę lub użytkownika.

• Osoba odpowiedzialna za planowanie procedur i doświadczeń oraz za ich przeprowadzenie:

– ma wiedzę na temat gatunków zwierząt wykorzystywanych w tych procedurach;

– posiada stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, weterynaryjnych lub rolniczych, ukończone szkolenie w zakresie przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz co najmniej 3-letni staż pracy umożliwiający uzyskanie praktycznych umiejętności w tym zakresie, lub

– posiada stopień naukowy doktora w dziedzinach nauk innych niż wymienione w pkt. 1 albo dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku studiów w dziedzinie nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, weterynaryjnych lub rolniczych oraz ukończone studia podyplomowe lub szkolenie w zakresie przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach, a także co najmniej 4-letni staż pracy umożliwiający uzyskanie praktycznych umiejętności w tym zakresie.

• Osoba wyznaczona do wykonywania procedur posiada:

– dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku studiów w dziedzinie nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, weterynaryjnych lub rolniczych i ukończone szkolenie w zakresie przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz która co najmniej przez rok uczestniczyła w wykonywaniu procedur pod nadzorem osoby wyznaczonej przez użytkownika i uzyskała praktyczne umiejętności w tym zakresie, albo:

– dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku studiów innym niż wymieniony w pkt 1 i ukończone studia podyplomowe lub szkolenie w zakresie przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz która co najmniej przez 2 lata uczestniczyła w wykonywaniu procedur pod nadzorem osoby wyznaczonej przez użytkownika i uzyskała praktyczne umiejętności w tym zakresie, albo:

– wykształcenie średnie i przygotowanie zawodowe zgodne z zakresem wykonywanych procedur oraz która co najmniej przez 2 lata uczestniczyła w wykonywaniu procedur pod nadzorem osoby wyznaczonej przez użytkownika i uzyskała praktyczne umiejętności w tym zakresie.

• Osoba wyznaczona do uczestniczenia w wykonywaniu procedur:

– odbyła szkolenie w zakresie postępowania ze zwierzętami przeznaczonymi do wykorzystania lub wykorzystywanymi w procedurach;

• Osoba wyznaczona do uśmiercania zwierząt wykorzystywanych w procedurze:

– ma wykształcenie co najmniej zasadnicze zawodowe lub średnie,

– odbyła szkolenie w zakresie metod uśmiercania zwierząt wykorzystywanych w procedurach,

– odbyła 3-miesięczną praktykę w zakresie wykonywania czynności związanych z uśmiercaniem zwierząt wykorzystywanych w procedurach, pod nadzorem lekarza weterynarii lub osoby, która przeprowadza uśmiercanie w ośrodku użytkownika.

Użytkownik ustanawia w ośrodku zespół doradczy do spraw dobrostanu zwierząt, który zapewnia i nadzoruje realizację zadań w zakresie dobrostanu zwierząt.

Tryb postępowania i dokumentacja konieczna do rozpoczęcia i prowadzenia działalności

Prowadzenie działalności polegającej na hodowli, dostarczaniu zwierząt lub wykonywaniu procedur wymaga uzyskania wpisu do rejestru hodowców, dostawców i użytkowników, zwanego dalej „rejestr”, prowadzonym przez ministra właściwego do spraw nauki.

Podmiot zamierzający prowadzić tego typu działalność składa do powiatowego lekarza weterynarii wniosek o stwierdzenie spełnienia wymagań niezbędnych do prowadzenia tej działalności.

Powiatowy lekarz weterynarii, w drodze decyzji administracyjnej:

1) stwierdza spełnienie wymagań niezbędnych do prowadzenia tego typu działalności, lub

2) odmawia wydania decyzji, jeżeli nie są spełnione wymagania niezbędne do prowadzenia tego typu działalności.

Ostateczną decyzję oraz odpowiedni wniosek powiatowy lekarz weterynarii przekazuje niezwłocznie ministrowi właściwemu do spraw nauki.

Minister właściwy do spraw nauki, na podstawie wniosku od powiatowego lekarza weterynarii:

1) dokonuje wpisu hodowcy, dostawcy lub użytkownika do rejestru, w terminie 14 dni od dnia otrzymania od powiatowego lekarza weterynarii ostatecznej decyzji, lub

2) wykreśla z rejestru hodowcę, dostawcę lub użytkownika na wniosek:

a) hodowcy, dostawcy lub użytkownika – w przypadku zaprzestania wykonywania działalności objętej wpisem, lub

b) powiatowego lekarza weterynarii – w przypadku:

– rażącego naruszenia warunków określonych dla wykonywania danego rodzaju działalności objętej wpisem,

– nieusunięcia przez hodowcę, dostawcę lub użytkownika nieprawidłowości w prowadzonej działalności objętej wpisem.

Rażącym naruszeniem warunków określonych dla wykonywania danego rodzaju działalności objętej wpisem jest stwierdzenie przez powiatowego lekarza weterynarii w trakcie kontroli:

1) niespełnienia stawianych w wydanych przepisach wymagań;

2) trzykrotnego naruszenia stawianych w wydanych przepisach wymagań;

3) przeprowadzenie doświadczenia bez uzyskania zgody na jego przeprowadzenie.

Podstawowa sprawozdawczość hodowcy, dostawcy i użytkownika obejmuje prowadzenie ewidencji zwierząt w zakresie objętym prowadzoną działalnością hodowcy, dostawcy lub użytkownika.

Użytkownik, na podstawie danych zawartych w ewidencji, przekazuje ministrowi właściwemu do spraw nauki corocznie, w terminie do dnia 31 marca, informacje dotyczące:

1) zwierząt wykorzystywanych w procedurach, w szczególności celów i kategorii procedur oraz przepisów, z których wynika obowiązek przeprowadzenia tych procedur;

2) zwierząt uśmiercanych wyłącznie w celu pobrania narządów lub tkanek.

Hodowca i dostawca przekazują ministrowi właściwemu do spraw nauki corocznie, w terminie do dnia 31 marca, informacje dotyczące zwierząt przeznaczonych do wykorzystania w procedurach.

Działania kontrolne obejmujące zarówno rozpoczęcie doświadczeń, jak i oceniające przebieg ich realizacji

Ustawa określa zadania i kompetencje komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach, które są organami właściwymi w sprawie udzielenia i zmiany zgod na przeprowadzanie doświadczeń. Są one omówione szczegółowo w rozdziale 5 ustawy, artykuły od 32 do 41.

Podsumowanie. Uwagi i działania na przykładzie fermy królików

Z ustawy wynika, że jeśli chodzi o szkoły wyższe, użytkownikiem zgłoszonym w rejestrze ministerstwa jest wydział wyższej uczelni.

Zgodnie z ustawą, na wydziale jako użytkownika spoczywa obowiązek wyznaczenia osoby odpowiedzialnej za prowadzenie doświadczeń na zwierzętach w jednostce. Są także wyznaczone i przeszkolone wszelkie inne osoby pełniące funkcje wynikające z ustawy.

Rozpoczęcie czy prowadzenie przez pracowników wydziału doświadczeń na zwierzętach gospodarskich (do tej grupy należą także zwierzęta futerkowe), wymaga zgłoszenia tego faktu pełnomocnikowi dziekana ds. doświadczeń na zwierzętach i do Lokalnej Komisji Etycznej, w celu uzyskania ich akceptacji. Niedopełnienie formalności bądź stwierdzenie przy okazji kontroli przez powiatowego lekarza weterynarii rażących uchybień, czy stwierdzenie prowadzenia przez pracowników wydziału doświadczenia bez zgody na jego prowadzenie może skutkować wykreśleniem użytkownika (czyli wydziału) z rejestru i zakazem prowadzenia badań na zwierzętach przez pracowników wydziału.

Królik jest zwierzęciem wszechstronnego użytkowania i może być traktowany jako zwierzę:

– gospodarskie,

– laboratoryjne,

– dzikie,

w zależności od szczegółowych uwarunkowań danej, konkretnej sytuacji.

W ramach struktury SGGW Wydział Nauk o Zwierzętach posiada fermę królików (12 samic stada podstawowego). Jest ona zgłoszona do Powiatowej Inspekcji Weterynaryjnej jako ferma zwierząt gospodarskich, utrzymywanych dla celów dydaktycznych i podlega regulacjom obowiązującym zwierzęta gospodarskie. Gdyby odnieść tę fermę do uregulowań dotyczących zwierząt laboratoryjnych, to prowadzone na fermie czynności mieszczą się w kategorii „czynności rolniczych” i „czynności w celu identyfikacji zwierząt”. Obecnie jednak Wydział Nauk o Zwierzętach nie jest i nie ubiega się o to, by był umieszczony w rejestrze ministerstwa jako „hodowca” czy „dostawca” królików.

Instytucje, które są zainteresowane pozyskaniem zwierząt z fermy są o jej statusie informowane. Przy przekazywaniu zwierząt jest sporządzany protokół – potwierdzenie sprzedaży zwierząt, z uwzględnieniem ich stanu fizycznego. Ponieważ nigdzie w tej ustawie ani w innych aktach prawnych nie ma wskazania, aby sprzedający króliki – zwierzęta gospodarskie, weryfikował nabywcę, nie ma podstaw prawnych ani obowiązku, aby kontrolować nabywcę – w jakim celu pozyskuje on zwierzęta. Sposób, w jaki zwierzęta będą wykorzystane jest już wyłącznie sprawą nabywcy.

W sytuacji, gdy na Wydziale Nauk o Zwierzętach będzie planowane doświadczenie z wykorzystaniem własnych królików (czyli stanie się „użytkownikiem”), ferma będzie objęta dyrektywą unijną, która określa, że zwierzęta gospodarskie podczas badań w dziedzinie rolnictwa powinny być trzymane w warunkach podobnych do warunków, w jakich są trzymane komercyjne zwierzęta gospodarskie (dyrektywy: 98/58/WE, 91/629/EWG oraz 91/630/EWG). Fakt planowania takich doświadczeń zostanie zgłoszony pełnomocnikowi dziekana do spraw doświadczeń na zwierzętach (osobie odpowiedzialnej za nadzór nad zwierzętami), a także dopełnione zostaną wszelkie formalne działania w celu uzyskania akceptacji lokalnej komisji etycznej ds. doświadczeń na zwierzętach.

Mając na uwadze możliwość prowadzenia takich doświadczeń, każdy z pracowników, zajmujących się zwierzętami, został przeszkolony w zakresie:

– sprawowania opieki nad zwierzętami;

– wykonywania procedur;

– uczestniczenia w procedurach;

– uśmiercania zwierząt,

co jest niezbędnym wymogiem do realizacji doświadczeń z udziałem zwierząt.